

हिमसंस्कृतवार्ता:

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

पञ्चाङ्गम्

अद्य कालयुक्तः वि.सं. २०८१,
कालियुगाब्दः ५१२५ हेमन्तऋतुः
सूर्यदक्षिणायनम् मार्गशीर्षकृष्णद्वादशी तिथिः
मार्गशीर्ष १२ प्रविष्टांशः मङ्गलमयः भवेत्

पृष्ठ-4 वर्ष-4 अङ्क-27

1

नवम्बर 27, 2024

Website- www.himsanskritam.com Email-himsanskrit@gmail.com

2 हरितहिमाचलस्य समृद्धस्य हिमाचलस्य च स्वप्नः साकारः भविष्यति, सर्वकारः निरन्तरप्रयत्नान् कुर्वन् अस्ति

3 संविधानं सुरक्षितं स्थापयितुं वयं सर्वे दृढनिश्चयाः भविष्यामः- प्रो. हरेराम त्रिपाठी

4 गदवालविश्वविद्यालयस्य विडलापरिसरे संस्कृतविभागेन सञ्चाल्यते षड्विंशतिसीया निश्चुल्क- सरलसंस्कृत- सम्भाषणकार्यशाला

सुभाषितम्

अधर्मैणैधते तावत् ततो भद्राणि पश्यति। ततः सपत्नां जयति समूलस्तु विनश्यति।।

अर्थात्- अधर्मो जन अधर्म के माध्यम से कुछ समय तक बढ़ते हैं, फिर अपने कल्याण का अनुभव करते हैं (अधर्म के माध्यम से उन्हें अपने जीवन में प्रगति दिखती है), शत्रुओं को भी जीत लेते हैं, किन्तु अंत में अधर्मिजनों का समूल विनाश हो जाता है।

रोहिणीनगरस्य राष्ट्रियकैडेटकोर्भवनं शूटिंग्रेन्ज इत्यस्य उद्घाटनं कृतवती दिल्लीयाः मुख्यमन्त्री

दिल्लियाः मुख्यमन्त्री अतिशी रोहिणीनगरस्य राष्ट्रियकैडेटकोर्भवने शूटिंग्रेन्ज इत्यस्य उद्घाटनं कृतवती। सोशल मीडिया सन्देशे मुख्यमन्त्री अवदत् यत् अस्मिन् भूमिगतशूटिंग् रेन्ज् इत्यत्र बुलेट् प्रूफ् सीलिंग्, ६ फायरिंग् लेन्, इलेक्ट्रॉनिक टार्गेट् कण्ट्रोल सिस्टम् इत्यादीनि बहूनि उच्चप्रौद्योगिकीयुक्तानि सौविधानि सन्ति। अतिशीमहोदया अवदत् यत् एषा शूटिंग् रेन्ज् भविष्ये ओलम्पिकपदकविजेतृणां सञ्जीकरणे सहायिका भविष्यति।

संविधानदिवसः- संस्कृतभाषायाम् अनुदितां संविधानप्रतिं विमोचितवती राष्ट्रपतिः द्रौपदीमुर्मुः

हिमसंस्कृतवार्ताः। संविधानदिवसावसरे भारतसर्वकारेण एकवर्षपर्यन्तं प्रचल्यमानस्य समारोहस्य प्रारम्भः कृतः। अयं समारोहः समग्रदेशे आयोज्यते। अवधेयं वर्तते यत् संविधानसभया नवचत्वारिंशदधिक- नवदश- शततमे वर्षे नवम्बरमासस्य षड्विंशे दिनाङ्के संविधानं अङ्गीकृतम् तत्पश्चात् पञ्चाशदधिक- नवदश- शततमे वर्षे जनवरीमासस्य षड्विंशे दिनाङ्के क्रियान्वितं जातम्। अत्रावसरे राष्ट्रपतिः द्रौपदीमुर्मुः संविधान-सदनस्य केन्द्रीयकक्षे आयोजितं एकं भव्यं कार्यक्रमं सम्बोधितवती यत् भारतीय-संविधानं एकं जीवितं प्रगतिशीलं च ग्रन्थरत्नं वर्तते। यस्य माध्यमेन भारतदेशेन सामाजिकन्याय-समावेशिकासयोः लक्ष्याः प्राप्ताः। एतदनन्तरं राष्ट्रपतिः जनैः आग्रहं कृतवती यत् सौवैधानिक-आदर्शानाम् अनुपालनं कुर्युः इति। राष्ट्रपतिः अग्रे अवदत् यत् भारतीय संविधानस्य प्रस्तावनायां न्याय स्वतन्त्रता- समानता- बन्धुत्वानाम् आदर्शाः समञ्जिताः। स्वकीये सम्बोधने राष्ट्रपतिः पञ्चदश महिला-सदस्यानां योगदानमपि स्मृतवती। एतासां महिलानां संविधानसभयां महत्वपूर्णभूमिकाः आसन्। तदनु उपराष्ट्रपतिः जगदीपधनखडः प्रोक्तवान् यत् अयं संविधानस्य पञ्चसप्ततितमः दिवसः भविष्याय बृहत्तमं सोपानं वर्तते। इयं विश्वस्य बृहत्तमाय गतिशीलाय लोकतन्त्राय महत्वपूर्णा उपलब्धिः विद्यते। अत्रान्तरे लोकसभा अध्यक्षः ओम् बिरलाः

निजसम्बोधने अकथयत् यत् भारतीयसंविधानं देशस्य नागरिकाणां वर्षाणां तपसः योगदानस्य प्रतिभायाः शक्तेः च परिणामं विद्यते। कार्यक्रमस्य वेलायां राष्ट्रपतिः एकस्याः स्मारकमुद्रायाः एकस्याः प्रैष्य-चिटिकायाः च अनावरणं कृतवती। अस्मिन् संविधान दिवसावसरे प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी केन्द्रीयमन्त्रिणः विपक्ष दलस्य नेतारः अन्ये च जनाः सम्मिलिताः अभवन्।

२६/११ आक्रमणे हुतात्मनेभ्यः

श्रद्धाञ्जलिः समर्पितवती राष्ट्रपतिः

राष्ट्रपतिः द्रौपदीमुर्मुः मुम्बईनगर्या अष्टाधिक- द्विसहस्रतमे वर्षे नवम्बरमासे षड्विंशे जाते आतङ्की-आक्रमणे हुतितेभ्यः वीरभरेभ्यः श्रद्धाञ्जलिम् समर्पितवती। राष्ट्रपतिः एकस्मिन् सामाजिकसन्देशपत्रे उक्तवती यत् राष्ट्र-तेभ्यः समग्रेभ्यः सुरक्षाकर्मिभ्यः नमनं समर्पयति। ये देशवासिनां रक्षणार्थं निजप्राणान् अत्यजन्। अग्रे कथितवती यत् भारतम् आतंकवादस्य शमनाय प्रतिबद्धम् अस्ति इति।

प्रतिदिनं नवीनतमं हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकवार्तापत्रं प्राप्त्यर्थं 7876636263 Whatsapp संख्यां मध्ये नमो नमः लिखन्तु

To get the latest himsanskritvartah Daily Sanskrit Newspaper every day, write Hello on 7876636263 Whatsapp number

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्

जसवं कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.

पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

केन्द्रप्रशासनेन

पञ्चदशराज्येभ्यः

आपत्शमनाय कोटि-

रूप्यकाणि अनुमोदितानि

केन्द्रप्रशासनेन पञ्चदशराज्येभ्यः आपत्शमनाय क्षमतानिर्माण-परियोजनाभ्यः च पञ्चदशाधिक-एकशतोत्तर-एक-सहस्र-कोटि-रूप्यकाणि अनुमोदितानि । केन्द्रीयगृहमन्त्राणाः अमितशाहस्य अध्यक्षतायां एकया उच्चस्तरीय समित्या अस्मै कोषाय स्वीकृतिः प्रदत्ता। एषा समितिः अष्टेभ्यः पूर्वोत्तर राज्येभ्यः अष्ट-सप्तत्यधिक-त्रिशत-कोटि-रूप्यकाणि उत्तराखण्ड-हिमाचलप्रदेशाभ्यां नवत्रिंशद-धिकैकशत-कोटिरूप्यकाणि महाराष्ट्राय-केरलाभ्यां भूयोऽपि सप्ततिकोटि-रूप्यकाणि तमिलनाडु-पश्चिमबङ्गालभ्यां पञ्चशत-कोटि-रूप्यकाणि आवण्टितानि ।

सामान्यज्ञानम्

प्रश्नः 1. ताजमहलम् कस्याः नद्याः समीपे अस्ति?
उत्तरम्- यमुनानद्याः।
प्रश्नः 2. अर्थशास्त्रस्य रचयिता कः अस्ति?
उत्तरम् - 'चाणक्यः'।
प्रश्नः 3. भारतस्य राष्ट्रीयवाक्यं किम् अस्ति?
उत्तरम् - 'सत्यमेव जयते' मुण्डकोपनिषद्।
प्रश्नः 4. भारते राज्यसभायाः अध्यक्षः कः भवति।
उत्तरम्- 'उपराष्ट्रपतिः'।
प्रश्नः 5. भारतदेशस्य राष्ट्रपतिः कः अस्ति?
उत्तरम् - श्रीमती द्रौपदी मुर्मु।

संस्कृतज्ञानम्

प्रश्नः 1. रमा + ईशः इति पदस्य सन्धिः किम्?
उत्तरम् - रमेशः।
प्रश्नः 2. 'ई' इत्यस्य उच्चारणस्थानं किम्?
उत्तरम् - तालुः।
प्रश्नः 3. 'पञ्चानां पात्राणां समाहारः (पञ्चापात्रम्)
इत्यत्र कः समासः?
उत्तरम् - द्विगुसमासः।
प्रश्नः 4. 'शत्रुषु' इत्यस्य पदपरिचयं देयम्।
उत्तरम् - पुल्लिङ्गः, शत्रुशब्दः सप्तमीविभक्तिः बहुवचनम्।
प्रश्नः 5. संस्कृते समयः '10:45' भवति---
उत्तरम् - पादोन एकादशवादनम्।

राष्ट्रियक्वाण्टममिशन इत्यस्य अन्तर्गतं अनेकेषां स्टार्टअपप्रकल्पानां घोषणां कृतवान् जितेन्द्रसिंहः

विज्ञानं प्रौद्योगिकीमन्त्री जितेन्द्रसिंहः नवीदिल्लीनगरे राष्ट्रियक्वाण्टममिशन इत्यस्य अन्तर्गतं अनेके स्टार्टअप इत्येषां घोषणां कृतवान्। श्री सिंहः अवदत् यत् एते स्टार्टअप क्वाण्टम-प्रौद्योगिक्याः सर्वेषां प्रमुखक्षेत्राणां प्रतिनिधित्वं संचारः, कम्प्यूटिङ्ग, संवेदनम्, सामग्री च करिष्यन्ति। श्रीसिंहः अवदत् यत् चयनिताः स्टार्टअपप्रकल्पाः विकसितभारतस्य २०४७ तमस्य वर्षस्य मशालवाहकाः भविष्यन्ति। क्वाण्टम-मिशन इत्ययं कार्यान्वितुं विश्वस्य अल्पेषु देशेषु भारतम् अन्यतमम् इति सः रेखांकितवान्। नीतिआयोगस्य सदस्यः वी.के.सरस्वतः अपि हितधारकाणां आग्रहं कृतवान् यत् ते स्टार्टअप-प्रवर्धनं कुर्वन्तु, भविष्यस्य क्वाण्टम-मिशनस्य समर्थनं च कुर्वन्तु।

हिमाचलप्रदेशस्य परवाणुतः शिमलापर्यन्तं ६,८०० कोटि रूप्यकाणां व्ययेन निर्मायते ३८ किलोमीटरमितं रज्जुमार्गः

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला। पर्वतसम्राज्ञी शिमलायां पर्यटितुं देश- विदेशाभ्यागताः पर्यटकाः कतिपयवर्षाणां पश्चात् परवाणोः रज्जुमार्गमाध्यमेन स्वल्पसमये राजधानीं प्राप्स्यन्ति। परवाणोः शिमलायाः गमनाय रज्जुमार्गस्य निर्माणं प्रचलति। ३८ किलोमीटरमितस्य अस्य रज्जुमार्गस्य निर्माणाय रज्जुमार्गनिगमेन औपचारिकाः क्रियाः आरब्धाः। प्रदेशस्य सर्वकारेण पीपीपी (सार्वजनिक- निजी सहभागिता) पद्धत्याः आधारं कुर्वन् एषः रज्जुमार्गं निर्मायते। अस्मिन् प्रकल्पे ६८०० कोटि रूप्यकाणां व्ययः अपेक्ष्यते। रोपवे- रैपिड- परिवहन- प्रणाली- निर्माणेन अयं महत्त्वाकांक्षी प्रकल्पः टाटा परामर्श संस्थायै डीपीआर (विस्तृत- प्रकल्प- प्रतिवेदनं) निर्माणार्थं समर्पितः। संस्थया डीपीआर निर्माणं प्रारब्धम्। अनेनायं प्रकल्पः प्रदेशवासिनः सह पर्यटकानां कृतेऽपि उपयोगी भविष्यति।

अष्टचरणेषु देशस्य दीर्घतमस्य रोपवेः निर्माणं संपूर्णं भविष्यति
 प्रारम्भिक योजनेन एषः रज्जुमार्गः प्रतिहोरा ३,००० तः ५,००० यात्रिकान् वहिष्यति। अस्य प्रमुखस्थलानि यथा परवाणुः- जाबली, जाबली- डगशायी, डगशायी- बड़ोगः, बड़ोग- सोलनः, सोलन- करोल टिब्बाः, करोल टिब्बा- आईटी सिटी वाकनाघाट भविष्यन्ति।

CM Sukhu: हरितहिमाचलस्य समृद्धस्य हिमाचलस्य च स्वप्नः साकारः भविष्यति, सर्वकारः निरन्तरप्रयत्नान् कुर्वन् अस्ति

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुकुः अवदत् यत् राज्यसर्वकारः २०२७ तमवर्षपर्यन्तं हिमाचलं स्वनिर्भरं, २०३२ तमवर्षपर्यन्तं देशस्य समृद्धतमं राज्यं च कर्तुं कार्यं कुर्वन् अस्ति, यस्य कृते प्रभावी पदानि क्रियन्ते। मुख्यमन्त्री प्राकृतिकसंसाधनप्रबन्धनसंस्थयाः कृषिपारिस्थितिकीविज्ञानसंस्थयाः हरितहिमाचलम्, समृद्धहिमाचलम् इति विषये प्रस्तूयमाणे प्रस्तौतेन उक्तवान्। सः अवदत् यत् हरितहिमाचलस्य, समृद्धहिमाचलस्य लक्ष्यं केन्द्रीकृत्य राज्यसर्वकारः हिमाचलस्य प्राकृतिकसंसाधनानां समुचितशोषणं हरितराज्यरूपेण विकसयितुं दृष्ट्या कार्यं कुर्वन् अस्ति। राज्यस्य युनां जीविकाया सह सम्बद्ध लघु-सूक्ष्म-उद्योगानां स्थापनार्थं कार्यं क्रियते येन युनः स्वनिर्भराः भूत्वा राज्यस्य अर्थव्यवस्थां सुदृढं कर्तुं योगदानं दातुं शक्नुवन्ति।

मुख्यमन्त्री उक्तवान् यत् युनां कृते नूतनाः जीविकायाः अवसराः अपि सृज्यन्ते। अस्मिन् झोन- प्रौद्योगिकी- आधारितसेवाः महत्त्वपूर्णा भूमिकां निर्वाहयितुं शक्नुवन्ति। राज्यस्य भौगोलिकस्थानं विचार्य झोन-प्रौद्योगिक्याः अन्तर्गतं निर्माणं, कृषिः, चिकित्सा, आपत्काले खाद्यपदार्थानां वितरणम् इत्यादयः सेवाः महत्त्वपूर्णाः सिद्धाः भवितुम् अर्हन्ति। सः अवदत् यत् झोन-प्रौद्योगिक्याः माध्यमेन राज्ये प्रायः १५ सहस्राणां युनां कृते जीविकायाः अवसराः सृज्यन्ते। युवयः झोन- प्रौद्योगिकी- आधारितशिक्षां प्रदातुं राज्यस्य औद्योगिक- प्रशिक्षणसंस्थासु अत्याधुनिकपाठ्यक्रमाः आरब्धाः, येषु कृत्रिमबुद्धिसदृशाः विषयाः अपि सन्ति। सुखविन्दरसिंहसुकुः उक्तवान् यत् सौर- ऊर्जाद्वारा राज्ये त्रिसहस्राधिकानां युनां कृते जीविकायाः अवसराः सृज्यन्ते। राज्ये गुहाणां छद्दी प्रायः १६ लक्षं सौर-संयन्त्राणि स्थापितानि भविष्यन्ति। सर्वकारस्य एतत् पदं राज्यं हरितराज्यं कर्तुं स्वप्नस्य साकारिकरणे सहायकं भविष्यति तथा च युनां कृते जीविकायाः अवसरान् अपि सृजति। मुख्यमन्त्री उक्तवान् यत् हिमाचलप्रदेशः अपि पर्यटनराज्यम् अस्ति। पर्यटनक्षेत्रस्य योगदानं राज्यस्य सकलराष्ट्रीयोत्पादे प्रायः सप्तप्रतिशतं भवति। २०२३ तमे वर्षे प्रायः १.६ कोटिः पर्यटकाः राज्यं प्राप्नुवन्। राज्यस्य प्रायः त्रिलक्षाः जनाः पर्यटनद्वारा जीविकायाः अवसरं प्राप्तवन्तः। सः अवदत् यत् हिमाचलप्रदेशे ई-वाहनानां कृते प्राधान्यं दीयते। राज्ये ६८० कोटिरूप्यकाणां राजीवगान्धी स्टार्टअप योजना प्रारब्धा अस्ति। अस्य अन्तर्गतम् ई-टैक्सी-क्रयणाय, निजीभूमौ सौरपटलस्थापनाय च ५० प्रतिशतं अनुदानं दीयते। मुख्यमन्त्री उक्तवान् यत् राज्ये प्राकृतिककृषिद्वारा उत्पादितस्य मक्कीसस्यस्य क्रयणस्य न्यूनतमं समर्थनमूल्यं राज्यसर्वकारेण ३० रूप्यकाणि निर्धारितम् अस्ति। राज्ये प्राकृतिककृषिक्षेत्रे अपि च उद्यानक्षेत्रे रोजगारस्य स्वरोजगारस्य च अपारसंभावनाः सन्ति। एतत् दृष्ट्वा एचपी शिवा परियोजनायाः माध्यमेन आगामिसमये एवोकाडो, ड्रैगनफ्रूट इत्येतयोः कृषिः सम्भावनाः अपि सर्वकारः अन्वेषयति। ततः पूर्वं प्राकृतिकसंसाधनप्रबन्धनस्य कृषिपारिस्थितिकीसंस्थयाः निदेशकः राजीव अहलः हरितहिमाचल- समृद्धहिमाचलविषये विस्तृतप्रस्तुतिं दत्तवान्।

हि.प.प.नि. संगोष्ठी-१,००० नवीनानानि बसयानानि, १८९ नियुक्त्यः, क्षीरं शाकं च प्रेषयितुं भाटकं न स्वीक्रियते

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला। अस्य वित्तवर्षस्य अन्ते यावत् हिमाचल- पथ- परिवहननिगमस्य (HRTC) समूहे १,००० नवीनबसयानानि योजितानि भविष्यन्ति। तस्मिन् एव काले निगमस्य कार्याणि सुदृढं कर्तुं १८९ नवीननियुक्तयः भविष्यन्ति। एतेषु १७७ JOITs, १२ सङ्गणकसञ्चालकाः च सन्ति। मंगलवासरे निगमस्य संचालकमण्डलस्य सभायां बसयानानां क्रयणस्य, नियुक्त्यां च अनुमोदनं कृतम्। निदेशकमण्डले गृहीतनिर्णयानां विषये सूचनां दत्त्वा उपमुख्यमन्त्री मुकेश अग्रिहोत्री अवदत् यत् वस्तुनीत्यां परिवर्तनं कृत्वा निगमेन यात्रिरहितबसयानेषु गृह-उपयोगाय दुग्ध- शाक- प्रेषणस्य भाटकं न स्वीकर्तुं निर्णयः कृतः। शिमलानगरस्य ढली, ठियोग बसस्थानकं च शीघ्रमेव जनसामान्यं प्रति समर्पितं भविष्यति। ३२७ विद्युत्सक्रयणस्य प्रक्रिया अन्तिमपदे अस्ति। २५० डीजलबसयानानि अपि क्रियन्ते, ये ३२ तः ३४ आसनयुतानि भविष्यन्ति। क्रयणार्थं सर्वकारः सहमतिम् अददत्। निगमेन १०० टेम्पोयात्रिकाणां क्रयणार्थमपि अनुमोदनं दत्तम् अस्ति। शीघ्रमेव पुनः २४ नूतनानि वोल्वो- वाहनानि क्रेतुं निविदाः भविष्यन्ति। बसयानेषु नूतनानि मादकद्रव्यविज्ञापनानि न भविष्यति। पूर्वसर्वकारेण सह अनुबन्धः आसीत् यस्य कारणात् बसयानेषु विज्ञापनं प्रदर्श्यते। अस्मिन् वर्षे अप्रैलमासस्य अनन्तरं निगमस्य आयः ६६

कोटिरूप्यकाणां वृद्धिः अभवत्, यत् प्रायः १४ प्रतिशतम् अधिकम् अस्ति।
१३ कोटिरूप्यकैः चम्बायां बसस्थानकनिर्माणं भविष्यति
 पालमपुरबसस्थानके पार्किङ्गस्थानं पर्यटनविभागाय परिचालनाय दीयते। चम्बानगरे १३ कोटिरूप्यकैः बसस्थानकं निर्मितं भविष्यति। ऊना इत्यस्य पुरातनं बसस्थानकं पीपीपी-आधारेण निर्मितं भविष्यति। मण्डी-भराड़ी-बिलासपुरे बसस्थानकैः सह वाणिज्यिक-सङ्कुलानाम् निर्माणं भविष्यति

मण्डीजनपदस्य केयोलीधार नामके स्थाने विश्रामगृहनिर्माणस्य प्रकरणे दोषारोपणपत्रं (चार्जशीट) प्रक्रिया आरब्धा।

हिमसंस्कृतवार्ता: - थुनाग (मण्डी)। केयोलीधारस्थले निर्माणाधीनं वन-विश्रामगृह- सम्बन्धिप्रकरणे वनविभागः सक्रियः अभवत्। विभागेन संविदाकारं प्रति अग्रिमं भुगतानं कृतवन्तः तत्कालीन डीएफओ इत्यस्मै, क्षेत्राधिकारिणे (रेंज ऑफिसर) लेखावाहाकाय (अकाउंटेंट) च दोषारोपणपत्रं (चार्जशीट) प्रेषयितुं प्रक्रिया आरब्धा। एतेषु वित्तीयनियमाणाम् उल्लङ्घनं कृत्वा संविदाकारं प्रति अग्रिमभुगतानं दत्तमिति आरोपः आरोपितः। वनविभागेन संविदाकारं प्रति विश्रामगृहस्य निर्माणाय अद्यापि ८३ लक्षरूप्यकाणां भुगतानं कृतं, किन्तु स्थले केवलं ५७ लक्षरूप्यकाणां कार्यं संपन्नमिति ज्ञायते। वनविभागस्य प्रौद्योगिकीसमूहस्य प्रतिवेदनस्य अनन्तरम् एषः प्रकरणः प्रकाशमागतः। प्रतिवेदानुसारं संविदाकारः कार्यं मध्यतः त्यक्तवान्। एतस्मिन्काले तत्कालीनवनविभागस्य अधिकारीभिः संविदाकारं प्रति २५ लक्षरूप्यकाणाम् अग्रिमभुगतानं दत्तम्। २०१९-२०२० तमे संवत्सरे आर्बिट्रिसंविदा- अनुसारं भवनस्य निर्माणं पञ्चमासभ्यन्तरं संपूर्णं भविष्यतीति निश्चितमासीत्, किन्तु पञ्चसंवत्सराणां व्यतीतेऽपि निर्माणं अधुना अपूर्णमस्ति। प्रतिवेदानुसारं संविदाकारः भुगतानं प्राप्यापि कार्यं पूर्णं न कृतवान्। वनविभागेन संविदाकारं कार्यं पूर्णं कर्तुम् अनेके नोटिसः प्रेषिताः। विश्रामगृहस्य निर्माणाय षण्मासानाम् अतिरिक्तसमयः अपि दत्तः, किन्तु सः कोऽपि अभिरुचिं न दर्शितवान्। विश्रामगृहस्य निर्माणं स्थगितं भवति इत्यनेन भवनं खण्डहरं भविष्यति। प्रधानमुख्य- अरण्यपालः डॉ. पवनेशकुमारः उक्तवान् यत् सम्बद्धाधिकारिणः विरुद्धं विभागीयकार्यवाही आरब्धा। दोषारोपणपत्रं (चार्जशीट) स्वीकृत्यर्थं मुख्य-अरण्यपालस्य शिमलास्थितकार्यालयं प्रेषितमस्ति।

संविधानं सुरक्षितं स्थापयितुं वयं सर्वे दृढनिश्चयाः भविष्यामः- प्रो. हरेराम त्रिपाठी

हिमसंस्कृतवार्ता: - रामटेकम्। कविकुलगुरुः कालिदाससंस्कृत- विश्वविद्यालयेन 26 नवम्बर 2024 दिनाङ्के भारतीय- संविधानदिवसस्य अवसरे संविधानस्य प्रस्तावनायाः सामूहिकरूपेण पठनं कृतम्। कुलपतिः प्रो. हरेरामः त्रिपाठी इत्यस्य प्रेरणायां कुलसचिवः डॉ. देवानन्द शुक्लस्य नेतृत्वे आयोजिते अस्मिन् कार्यक्रमे सर्वे सदस्याः संविधानस्य प्रस्तावना पठितवन्तः।

कुलसचिवः डॉ. देवानन्दशुक्लः अवदत्- 'अस्माकं प्रथमं कर्तव्यं भारतीयसंविधानस्य सम्मानं संविधानस्य सिद्धान्तानां अनुसरणं च।' जनसंपर्कपदाधिकारी डॉ. रेणुका बोकारे सफलतया कार्यक्रमस्य संचालनं कृत्वा संविधानस्य प्रस्तावना पठितवती।

कुलपतेः प्रो. हरेरामत्रिपाठी वर्यस्य संदेशः

कुलपति प्रो. हरेरामः त्रिपाठी इत्यस्य नेतृत्वे रत्नागिरी उपकेन्द्रे संविधानस्य प्रस्तावना पाठिता अद्य आरभ्य भारतीयसंविधानस्य अमृतमहोत्सवस्य अवसरे वयं 26 नवम्बर 1949 दिनाङ्के भारतस्य संविधानं स्वीकृतवन्तः। भारते १९५० तमे वर्षे जनवरीमासे २६ दिनाङ्कात् संविधानं पूर्णतया प्रवर्तमानम्। अस्माकं देशस्य भारतीयसंविधानदिवसस्य एवं विशेषाभूतमहोत्सवस्य भारतस्य सर्वेभ्यः नागरिकेभ्यः

हार्दाः शुभकामनाः! अस्माकं संविधानस्य संरक्षणाय वयं सर्वे दृढनिश्चयाः भवामः! भारतीयसंविधानस्य अस्मिन् सार्वभौमिकता, धर्मनिरपेक्षता, न्यायः, स्वतन्त्रता, समानता, भ्रातृत्वं च अस्माकं भारतीयगणराज्यस्य आधारः अस्ति। अस्माकं भारतस्य विशिष्टं वैशिष्ट्यं लोकतन्त्राधारितं गणराज्यम् अस्ति। अद्य वार्षिकोत्सववर्षे विकसितभारतस्य प्रति प्रतिबद्धतां कुर्मः, एषः एव सन्देशः कुलपतिः प्रो.हरेराम त्रिपाठी इत्यनेन दत्तः। कविकुलगुरुः कालिदास- संस्कृत- विश्वविद्यालये रामटेकम् इत्यत्र राष्ट्रसेवायोजनया संविधानदिवसः आचरितः। अस्मिन् अवसरे प्रार्थनासभायां विश्वविद्यालयस्य छात्राः भारतीयसंविधानस्य प्रस्तावनाम् पठितवन्तः। अस्य नेतृत्वं शास्त्री (बीए) साहित्यस्य छात्रः आदर्शतिवारी अकरोत्। अस्य कार्यक्रमस्य आयोजनं राष्ट्रियसेवायोजनायाः कार्यक्रमसमन्वयकः डॉ. जयवंत चौधरी इत्यस्य मार्गदर्शनं अभवत्। कार्यक्रमस्य संचालनं आर.एस.वाई.ओ. द्वारा विहितम्। कार्यक्रमस्य संचालनं सुश्री वैखरी काले इत्यनया कृतम्। आयोजनस्य छायाचित्रं शास्त्री (बीए) छात्राः प्रतीकपर्णितः अनुज मञ्जवारः च कृतवन्तः। अस्मिन् कार्यक्रमे कुलम् १६१ छात्राः (८१ बालकाः ८० बालिकाः च) भागं गृहीतवन्तः।

जीविकाप्राप्तये मानसिक- सक्रियता अत्यावश्यकीः प्रो.एम.सी.पाण्डे

हिमसंस्कृतवार्ता:-डॉ. मूलचन्द्रशुक्लः,रामनगरम्। मुख्यातिथिना प्राचार्येण प्रोफेसर एम. सी. पाण्डे वर्येण युवासंवादकार्यक्रमे उच्यते यत् जीविकाप्राप्तये मानसिकसक्रियता अत्यावश्यकी वरीवर्ति। पी.एन.जी. राजकीय-स्नातकोत्तर-महाविद्यालय- रामनगरस्य कैरियर काउंसिलिंग प्रकोष्ठद्वारा छात्रछात्राभ्य उद्योगावसरलाभाय (काउंसिलिंग) कार्यक्रमः समायोजितः। विज्ञान- सङ्घायस्य विद्यार्थिभिः सह अजीम प्रेमजी फाउंडेशन द्वारा युवा-संवाद-श्रृंखलाक्रमे छात्रछात्राणां मध्ये संवादो विहितः। अस्य संवादस्योद्देश्यं विद्यार्थिषु व्यक्तिचक्रविकासः, मानसिकसक्रियता, निर्णयक्षमता इत्यादीनां विकासकरणाध्यासात्। उद्योगप्राप्त्यर्थं स्वस्य प्रेमजी फाउंडेशन इत्यस्य सह तत्र सम्यक् अवधानमपि इत्यनेन कृतम्।

आवश्यकमस्ति। अनेन माध्यमेन लिङ्गम्, जीवनमूल्यम्, सहभागिता, सामाजिकभागीदारी, समुचित -भागीदारी इत्याद्यर्थं छात्रछात्राभ्यः प्रोत्साहनं परमावश्यकं विद्यते। अद्यतन-विचारश्रृंखलायां विज्ञानसङ्घायतः प्रो. जे.एस.नेगी, डॉ.मनोज नैनवालः, कैरियर काउंसिलिंग प्रकोष्ठस्य संयोजकः डॉ.अनुराग श्रीवास्तवः समुपस्थिता आसन्। महाविद्यालयस्य प्राचार्यः प्रो.एम.सी.पाण्डे महोदयः समस्तछात्रछात्राभ्यो भविष्ये उद्योगलाभाय शुभकामनाप्रदानपुरस्सरं प्रेरितवान्। तत्र तनिशा, अफीफा, प्रियंका, नीलम तिवारी, ललित चंद्रा, मिथलेश इत्यादयः त्रिषष्टिः (63) विद्यार्थिनः प्रतिभागितामकुर्वन्। कार्यक्रमस्य सञ्चालनं अजीम इत्यनेन कृतम्।

चलचित्रवार्ता:

मोहिनी डे अवदत् ए.आर. रहमानः मम पितुः इव अस्ति

हिमसंस्कृतवार्ता: - जगदीश डाभी (मुम्बई)

प्रसिद्धः संगीतकारः एक रहमानः अद्यैव पत्नी सायरा बानो इत्यनेन सह (तलाक) संबंध-विच्छेदम् इत्यस्य घोषणां कृतवान् अस्ति। ए.आर.रहमानस्य तलाकस्य घोषणायाः कारणात् सर्वेषाम् आश्चर्यं जातम्। एतस्ययाः घोषणायाः अनन्तरं गिटारवादकस्य मोहिनी डे इत्यस्याः नाम ए.आर.रहमानेन सह सम्बद्धं भवति। ए.आर.रहमानः मोहिनी डे इत्यनेन सह सम्बन्धं धारयति इति कथ्यते। वस्तुतः ए.आर.रहमानस्य तलाकस्य घोषणायाः कतिपयेषु होराषु एव तस्य समूहस्य गिटारवादकः मोहिनी डे अपि स्वपत्नात् तलाकस्य घोषणां कृतवती। तयोः युगपत् तलाकस्य घोषणायाः कारणेन तयोः प्रकरणस्य चर्चा आरब्धा। अधुना मोहिनी डे अस्मिन् विषये प्रतिक्रियाम् अददात्।

मोहिनी इत्यनेन इन्स्टाग्रामे एकं लघु-चलच्चित्रं स्थापयित्वा सर्वेषां मौनं कृतम् अस्ति। तस्मिन् लघु-चलच्चित्रे मोहिनी ए.आर.रहमानं पिता इव वर्णितवान् अस्ति। तस्मिन् लघु-पटले मोहिनी अवदत् यत् ए.आर.रहमानः स्वपितुः इव अस्ति। रेहमानस्य एकः कन्या अस्ति, या तस्य वयसः अस्ति। ए आर रहमानः आख्यायिका अस्ति सः मम कृते पिता इव अस्ति। मम जीवने बहवः आदर्शाः, पितृव्यक्तिः च सन्ति ये मम करियर-पालने च महत्त्वपूर्णं भूमिकां निर्वहन्ति। मोहिनी इत्यनेन अपि उक्तं यत् सा रेहमानेन सह ८.५ वर्षाणि यावत् कार्यं कृतवती। अधुना सा रेहमानस्य समूहे कार्यं न करोति। मोहिनी डे अपि अवदत् यत् मया कस्मैचित् किमपि व्याख्यानं दातव्यं नास्ति, परन्तु तत्सहकालं अहं न इच्छामि यत् एतेन मम दिवसः दूषितः भवेत्, अतः कृपया मिथ्यादावान् कर्तुं त्यक्त्वा अस्माकं गोपनीयतायाः सम्मानं कुर्वन्तु।

"लौकिकन्यायकोशः" (१०३)

"पञ्चरमुक्तपक्षिचालनन्यायः"

पञ्चरात् मुक्तः पक्षी स्वतन्त्रः भूत्वा आकाशे उड्डीयते। एवं देहात् मुक्तः जीवः सदैव उपरि गच्छति अन्ते च मोक्षं प्राप्नोति इति दिग्गम्बरजैनेषु केचन मन्यन्ते। शरीरस्य उर्ध्वगमनम् अद्वैतदर्शनेऽपि स्वीक्रियते। यथा- बन्धमुक्तस्य उर्ध्वगमनम् दृष्टिं यथा पञ्चरमुक्तशुकस्य यथा वा वारिनिर्भ्रंजरपरिणतैः अण्डबीजस्य यथा वा दूढपङ्कलिप्त- जलनिमज्जनप्रक्षीण- पङ्कलेप शुष्कालाबु फलस्य। (वेदान्तकल्पतरुपरिमलटीका- लौकिकन्यायसाहस्रीतः ०९)

डा. वर्षा प्रकाश टोणगांवकर पुणे/ महाराष्ट्रम्

यस्तु सर्वाणि भूतान्यात्मन्येवानुपश्यति। सर्वभूतेषु चात्मनान् ततो न विचिंकित्सति

मन्त्रार्थः- जो मनुष्य चराचर जगत् को परमेश्वर में ही देखता है और सम्पूर्ण चराचर जगत् में ही परमात्मा को देखता है, वह निन्दित आचरण नहीं करता। अर्थात् जो मनुष्य परमात्मा को सर्वत्र व्यापक जानता है, वह उसके भय से कभी भी निन्दित आचरण नहीं करता।

॥६॥ व्यासवसिष्ठः

गढवालविश्वविद्यालयस्य बिडलापरिसरे संस्कृतविभागेन सञ्चाल्यते षड्दिवसीया निश्शुल्क- सरलसंस्कृत- सम्भाषणकार्यशाला

स्थिरीकर्तुं आयोजितं यत्। अनेन माध्यमेन छात्राः अन्वे च इच्छुकाः व्यक्तयः प्राचीनभाषायाः गहनं ज्ञानं प्राप्य आत्मसात्कर्तुं शक्नुवन्ति। संस्कृतभाषायाः सन्दर्भे विद्वांसः कार्यशालायां विशेषवक्तव्येषु निम्नेषु विषयेषु मन्तव्यं प्रदत्तवन्तः— संस्कृतभाषाः वैज्ञानिकव्याकरणं संवादमहत्त्वं च संस्कृतं भारतस्य प्राचीनं समृद्धं च भाषा न केवलं धार्मिकं साहित्यिकं च परम्परायाः आधारः, अपितु वैज्ञानिकदृष्ट्या अपि अतीव महत्त्वपूर्णं। हेमवतीनेदनबहुगुणागढवाल- विश्वविद्यालयस्य बिडलापरिसरस्य कार्यशालायां प्रथमदिने अध्यापकाः छात्राश्च संस्कृतभाषायां संवादं कृतवन्तः। एषः अनुभवः सर्वेषां कृते रुचिकरः प्रेरणादायकः च अभवत्।

॥ संस्कृतभाषायाः महत्त्वं केवलं व्याकरणरचनातः परं न। अपि तु एषा भाषा विचारस्य स्पष्टतां, तर्कशक्तिं सांस्कृतिकमूल्यानि च वहति। एषा कार्यशाला भाषायाः नवसंरचना-ज्ञानस्य स्रोतः इति स्पष्टं सिद्धं च करोति। एतादृशप्रकारस्य प्रयासाः आधुनिकभारते संस्कृतस्य भाषीय- सांस्कृतिकधरोहरं च सुदृढं करिष्यन्तीति विदुषां मतैक्यम्॥

हेमवतीनेदनबहुगुणा- गढवालविश्वविद्यालयस्य श्रीनगरस्य (बिडलापरिसरस्य) संस्कृतविभागेन आयोजितं निःशुल्कं संस्कृतसम्भाषणकार्यशालायाः शुभारम्भः संस्कृतविभागाध्यक्ष्याः प्राध्यापिका- कमलाचौहानमहाभाग्याः नेतृत्वे समारम्भः। अस्मिन् अवसरे डॉ. आशुतोषगुप्तः, डॉ. बालकृष्णबधानी, डॉ. विश्वेषवामी, डॉ. प्रीति, डॉ. सविताभण्डारी, डॉ. कपिलदेवपवारः, पंकजमैन्दोली, कमलटिमोली च दीपप्रज्वलनं कृत्वा कार्यक्रमस्य आरम्भं कृतवन्तः।

निःशुल्क- सरलसंस्कृत- सम्भाषणकार्यशालायां सम्भाषणशिक्षकः कुलदीपमैन्दोला विभिन्नविषयाणां प्राध्यापकान् छात्रान् च संस्कृतभाषायां सम्भाषणं

कारितवान्। तेन सरलतया सर्वान् संस्कृतभाषायां व्यवहार्यपदेषु अभ्यासं कारितम्। अस्मात् पूर्वं अपि मैन्दोलेन आई. आई. टी. रुडकीमध्ये षण्मासान् यावत् २६ देशानां पञ्चसहस्रसंस्कृतजिज्ञासूनां संस्कृतशिक्षणं, आयुर्वेदमहाविद्यालये चापि संस्कृतशिक्षणं कृतम्। संस्कृतभारताः सम्भाषणे २००२ तः आरभ्य अद्यापि देशे प्रदेशे च सततम् अन्तर्जालरूपेण प्रत्यक्षरूपेण च संभाषणकार्यं क्रियते। तेन उक्तं यत् मम मार्गदर्शकः डॉ. आशुतोषगुप्तः, डॉ. बालकृष्णबधानी, सम्पूर्णः संस्कृतविभागः बिडलापरिसरः च मम कृते आदरणीयाः। एतेषां सौजन्येन एव संस्कृतगङ्गायाः सम्भाषणरूपेण प्रवाहः साध्यः। तेन विशेषतया मुख्यशिक्षाधिकारीवर्यस्य नागेन्द्रबर्तवालवर्यस्य च प्रधानाचार्यस्य मोहनसिंहरावतस्य विश्वासपूर्णं समर्थनं सर्वदा प्राप्तमिति च धन्यवादः उक्तम्। एतदनुगुणं संस्कृतसेवायाः अवसरः लभ्यते इत्यपि सः प्रत्याभिज्ञातवान्।

कार्यशालायाः उद्घाटनसमारम्भे सर्वे मार्गदर्शकाः संस्कृतभाषायाः महत्त्वं प्रतिपाद्य अस्याः व्यवहारिकोपयोगं च भाषा-कौशलविकासं प्रेरितवन्तः। एषा कार्यशाला संस्कृतभाषायाः सरल-संवादात्मकं रूपं

संस्कृतसंवादस्य महत्त्वम्

संस्कृतं सामान्यतः कठिनं शास्त्रीयाध्ययनायै सीमितं च इति भाव्यते। किन्तु एतादृशकार्यशालायाः माध्यमेन एषा धारणा परिवर्तिता। आधुनिकविषयेभ्यः संस्कृतभाषायाम् चर्चा कृत्वा तस्याः आधुनिकविज्ञानप्रौद्योगिकीभाषारूपेण क्षमता प्रमाणिता।

संस्कृतव्याकरणस्य वैज्ञानिकता

पाणिनेराचितम् "अष्टाध्यायी" संस्कृतव्याकरणस्य आधारः विश्वे प्रथमं वैज्ञानिकं च व्याकरणग्रन्थः। धातुप्रत्ययादीनां क्रमबद्धः उपयोगः भाषायाः संरचना व्यवस्थितं च करोति।

आधुनिकशिक्षायां संस्कृतम्

संस्कृतभाषायाः महत्त्वं केवलं व्याकरण-रचनातः परं न। अपितु एषा भाषा विचारस्य स्पष्टतां, तर्कशक्तिं सांस्कृतिकमूल्यानि च वहति। एषा कार्यशाला भाषायाः नवसंरचना-ज्ञानस्य स्रोतः इति स्पष्टं सिद्धं च करोति। एतादृशप्रकारस्य प्रयासाः आधुनिकभारते संस्कृतस्य भाषीय- सांस्कृतिक- धरोहरं च सुदृढं करिष्यन्तीति विदुषां मतैक्यम्।

आपदानिवृत्तिपरियोजनाभ्यः केन्द्रात् १११५ कोटिरूप्यकाणि अनुमोदितानि, हिमाचलाय १३९ कोटिरूप्यकाणि

हिमसंस्कृतवार्ता:- नवदेहली। केन्द्रसर्वकारेण कोटिरूप्यकाणि, तमिलनाडुप्रान्तस्य कृते ७२ विभिन्नराज्यानां कृते आपदानिवारणस्य कोटिरूप्यकाणि विनियोजितानि सन्ति, उत्तरप्रदेशस्य क्षमतानिर्माणपरियोजनायां च कृते १११५.६७ कृते ५० कोटिरूप्यकाणि, पश्चिमबङ्गस्य कृते ५० कोटिरूप्यकाणि च अनुमोदितानि। उच्चस्तरीयसमित्या अमितशाहस्य अध्यक्षतायाम् उच्चस्तरीयसमितिसभायां सर्वेषु राज्येषु केन्द्रशासितक्षेत्रेषु च नागरिकरक्षायाः एषा राशिः अनुमोदिता। गृहमन्त्रालयेन उक्तं यत् प्रशिक्षणार्थं क्षमतानिर्माणार्थं च कुलव्ययस्य ११५.६७ वित्तमन्त्री, कृषिमन्त्री, नीति-आयोगस्य उपाध्यक्षस्य कोटिरूप्यकाणाम् अन्यायाः परियोजनायाः अनुमोदनं सभासदानां च समाविष्टा समितिः राष्ट्रिय- आपदाशमनकोषात् १५ राज्येषु भूस्खलनस्य संकटं न्यूनीकर्तुं प्रस्तावस्य वित्तपोषणं, राष्ट्रीय- आपदाप्रतिक्रियाकोषतः सज्जता, वित्तपोषणस्य गवाक्षतः क्षमतानिर्माणस्य अन्तर्गतं सर्वेषु राज्येषु संघक्षेत्रेषु च नागरिकरक्षास्वयंसेविकानां प्रशिक्षणस्य क्षमतानिर्माणस्य च प्रस्तावानां विषये विचारः कृतः। उच्चस्तरीयसमित्या अरुणाचलप्रदेशः, असमः, हिमाचलप्रदेशः, मणिपुरम्, मेघालयः, मिजोरमः, नगालैण्डः, सिक्किमः, त्रिपुरा, उत्तराखण्डः, कर्नाटकम्, केरलम्, महाराष्ट्रम्, तमिलनाडुः पश्चिमबंगालः चेत्येतेषु १५ राज्येषु कुल १००० कोटिरूप्यकाणां मूल्येन राष्ट्रिय- भूस्खलनसंकटनिवृत्तिपरियोजनायाः अनुमोदनं कृतम् अस्ति। समितिना उत्तराखण्डाय १३९ कोटिरूप्यकाणि, हिमाचलप्रदेशाय १३९ कोटिरूप्यकाणि, ८ पूर्वोत्तरराज्यानां कृते ३७८ कोटिरूप्यकाणि, महाराष्ट्राय १०० कोटिरूप्यकाणि, कर्नाटकाय ७२ कोटिरूप्यकाणि, केरलाय ७२

कोटिरूप्यकाणि, तमिलनाडुप्रान्तस्य कृते ७२ कोटिरूप्यकाणि विनियोजितानि सन्ति, उत्तरप्रदेशस्य कृते ५० कोटिरूप्यकाणि, पश्चिमबङ्गस्य कृते ५० कोटिरूप्यकाणि च अनुमोदितानि। उच्चस्तरीयसमित्या सर्वेषु राज्येषु केन्द्रशासितक्षेत्रेषु च नागरिकरक्षायाः प्रशिक्षणार्थं क्षमतानिर्माणार्थं च कुलव्ययस्य ११५.६७ कोटिरूप्यकाणाम् अन्यायाः परियोजनायाः अनुमोदनं कृतम्। ततः पूर्वं समितिः राष्ट्रिय- आपदानिवारणकोषात् सप्तनगरेषु ३०७५.६५ कोटिरूप्यकाणां कुलव्ययस्य ४ राज्येषु १५० कोटिरूप्यकाणां च नगरीय- जलोपवन- संकटनिवृत्तिपरियोजनायां अनुमोदनं कृतवती आसीत्। देशे आपदाः प्रभावी प्रबन्धनं सुनिश्चित्य गृहमन्त्रालयेन अनेके उपक्रमाः कृताः। भारते आपदा-संकट-निवृत्ति-व्यवस्थां सुदृढां कृत्वा आपदा-समये जीवन-सम्पत्त्याः च महतीं क्षतिं निवारयितुं अनेकानि पदानि गृहीतानि सन्ति। अस्मिन् वर्षे राज्येभ्यः २१,४७६ कोटिरूप्यकाधिकं धनं पूर्वमेव मुक्तम् अस्ति। अस्मिन् राज्ये आपदाप्रतिक्रियाकोषात् २६ राज्येभ्यः १४,८७८.४० कोटिरूप्यकाणि, आपदाप्रतिक्रियाकोषात् १५ राज्येभ्यः ४,६३७.६६ कोटिरूप्यकाणि, राज्यविपदाशमनकोषात् ११ राज्येभ्यः १३८५.४५ कोटिरूप्यकाणि, राष्ट्रियविपदाशमनकोषात् ६ राज्येभ्यः ५७४.९३ कोटिरूप्यकाणि च समाविष्टानि सन्ति।

असमप्रदेशीयः विज्ञानशिक्षकः, नारदोपाध्यायः

परमं धनम्

साधुशिरोमणिः थॉमस ए. केम्पिस उक्तवान् आसीद् यत्- यः प्रभुं प्राप्नोति, स संसारस्य सर्वोत्कृष्टं धनम् एवं वैभवं प्राप्तवान्। परं यः प्रभुं त्यजेद्, विस्मरेद् वा, स सर्वमपि स्वं विसृजेत्। यः प्रभुप्रेमहीनः, स हि परमो दरिद्रः, एवञ्च यः प्रभुणा सह आलापं करोति, स हि जीवने वास्तविको धनी आख्यायते। कया रीत्या प्रभुणा सह वार्तालापः करणीयः इति यो जानाति, तद्धि तस्य विज्ञता वर्तते, एवञ्च केन प्रकारेण प्रभुः स्वहृदये प्रत्यक्षीकरणीयः इति जानाति, तद्धि तस्य परमज्ञानं कथ्यते। कोऽपि जनः कष्टेभ्यः पराजितः, एवं निराशो मा भवेत्, वरं भगवतः इच्छोपरि आत्मानं पूर्णतः समर्पयेत्। यदपि दुःखकष्टादिकं स्वपुरतः आगच्छेत्, तत् प्रभोर्महत्त्वार्थं मौनपूर्वकं सहेत्। एतत् स्मरणीयं यत् शिशिरानन्तरं वसन्तः, रात्र्यानन्तरं दिनम्, एवमेव झञ्झावातानन्तरं शान्तेर्वातावरणम् अवश्यम् आयाति मनुष्यजीवने इति।